

تحلیل حقوقی سطوح ارتکاب رفتارهای مجرمانه

حمیدرضا زارعی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۸/۱۳

از صفحه ۱۲۷ تا ۱۴۰

فصلنامه علمی-تخصصی دانش انتظامی گهکلبوه و بوبر احمد
سال دهم، شماره سوم (پیاپی ۲۸)، پاییز ۱۳۹۶

چکیده

مفهوم شناسی پدیده جرائم سازمان‌یافته، حایز اهمیت است. از این حیث، باید قایل بر آن شد که «جرائم سازمان‌یافته» از حیث شکل و نحوه ارتکاب، مستلزم برخورداری از خصوصیات منحصر به فرد نسبت به سایر سطوح رفتارهای مجرمانه (جرائم فردی، گروهی، شبکه‌ای) می‌باشند؛ همراه با ویژگی‌های خاصی که آن سطح را از سایر سطوح رفتاری متمایز می‌سازد. در این نگارش، این تمایز مفهومی، حسب برخورداری از اهمیت ویژه، مورد تدقیق قرار می‌گیرد. با این قید که فایده این تمایز، نه فقط در مقام تفکیک نظری بین هر یک از سطوح رفتاری مجرمانه، بلکه در جهت اتخاذ سیاست کیفری متناسب و درخور هر یک از آن‌ها، خودنمایی می‌نماید. با وجود چنین تمایز کاربردی بین سطوح مختلف ارتکاب اعمال مجرمانه که یکی از موضوعات اصلی این نگارش می‌باشد، ادبیات قانون مجازات اسلامی دایر بر استعمال عبارت «گروه مجرمانه سازمان‌یافته»، بسیار تأمل برانگیز به نظر می‌رسد؛ تأملی که به‌ویژه با التفات به سایر قراین موجود در قانون فوق‌الذکر، مبین یک نتیجه‌گیری مایوس‌کننده خواهد بود؛ یعنی عدم جدیت این قانون نو رسیده در خصوص اتخاذ سیاست کیفری متمایز نسبت به پدیده «جرائم سازمان‌یافته».

کلید واژه‌ها

جرم سازمان‌یافته، سازمان مجرمانه، گروه مجرمانه، باند و شبکه مجرمانه

۱- کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی ۰۹۱۲۳۰۴۴۳۰۹ zarei.a21@yahoo.com

مقدمه

مفهوم شناسی جرائم سازمان یافته

یافته‌های علوم جامعه‌شناسی، گویای این واقعیت است که رفتار بشری در معنای وسیع خود، یعنی اعم از رفتارهای بهنجار و رفتارهای ضداجتماعی (جرم)، در سه سطح، قابل بررسی است: نخست سطح فردی؛ سپس سطح گروهی و در نهایت سطح سازمان یافته.

بدیهی است که هر یک از این سطوح رفتاری، به نحوی علمی و دقیق، مبتنی وضعیت منحصر به فردی از حیث مکانیسم عمل و ویژگی‌های بنیادین می‌باشند. توضیح اینکه، جامعه‌شناسان معتقدند که هر فردی، یک عمل و فعالیت را یا به تنهایی انجام می‌دهد و یا به کمک و مساعدت دیگران. عقیده بر این است که تا این نقطه، هنوز گروهی تشکیل نشده است^۱. در همین ارتباط می‌توان وارد فضای حقوق کیفری شد. فردی را در نظر بگیرید که به تنهایی، مرتکب جرم قتل عمد، موضوع ماده ۲۹۰ قانون مجازات اسلامی می‌شود، (سطح فردی)؛ چه بسا این فرد به عنوان فاعل اصلی جرم، از مساعدت و مشارکت افرادی دیگر نیز بهره‌مند شده باشد. این نحو ارتکاب اعمال مجرمانه را، در حقوق انگلستان تحت عنوان اقدام مشترک^۲ مورد بررسی قرار می‌دهند نه تحت عنوان «گروه مجرمانه». به عقیده جامعه‌شناسان، «گروه» در جایی تشکیل می‌شود که افرادی (حداقل سه نفر) متعاقب تعاملاتی مستمر، به‌نوعی اجتماعی را تشکیل دهند^۳. وجه بارز این نهاد، وجود نوعی رابطه و همکاری چندجانبه و البته مستمر می‌باشد که در جهت رسیدن به اهداف مشترک، شکل می‌گیرد؛ همکاری و استمراری که در نوع سابق، یعنی رفتارهای مبتنی بر همکاری‌های مشترک و مقطعی وجود ندارد. فلذا برای صدق عنوان «گروه»، وجود نوعی استمرار فعالیت و تشریک‌مساعی افراد، حول محور رسیدن به اهداف مشترک، شرط لازم است. اگر در همین راستا، وارد فضای حقوق کیفری شویم، با عناوین مشابه روبرو خواهیم بود: از آن جمله دسته، جمعیت، شعبه جمعیت (مذکور در مواد ۴۹۸، ۶۳۰، ۱۸۶، ۴۹۹ قانون مجازات اسلامی و نیز بند «الف» ماده دو قانون مبارزه با قاچاق انسان، مصوب ۱۳۸۳)، دستجات (موضوع ماده ۵۰۷ قانون مجازات اسلامی، بخش تعزیرات)، جبهه

۱- دلیل آن در ادامه و پیرامون بحث گروه و باند، مشخص می‌شود.

2-Joint enterprise

۴- حاجیانی، ابراهیم، مقاله «تحلیل شبکه ای جرایم سازمان یافته»، نشر جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۸۸، ص ۳۱

موضوع تبصره ماده ۱۸۶ قانون سابق مجازات اسلامی)، باند (موضوع بند «او» ماده ۱ قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ و نیز ماده واحده قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و وارد کنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان اسکناس) و نیز شبکه (مذکور در ماده ۴ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری و نیز ماده ۲۵ الحاقی به اصلاحیه قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و همچنین ماده ۴۸ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۶۷/۱۲/۲۳).

قبل از ورود به بحثِ سطح سوم رفتار، یعنی مقوله «سازمان»، نخست سعی در روشن نمودن هر یک از مفاهیم مذکور می‌شود.

۱-۲- جمعیت و شعبه جمعیتی، دسته و دستجات مجرمانه

در مورد اجتماعاتی نظیر «جمعیت، شعبه جمعیت، دسته، دسته‌جات» به نظر می‌رسد که وجود شکل خاصی از ارتباط بین کنش گران (همدستان)، ضروری به نظر نمی‌رسد. عقیده بر این است که مقنن با به‌کارگیری این عناوین، در واقع یک سری واژگان مصطلح در ادبیات سیاسی و عرفی کشور به‌ویژه عرف زمان وضع قوانین را مورد استفاده قرار داده و در واقع ساختار به خصوصی را مد نظر نداشته است؛ به عبارت دیگر، صرف همکاری حداقل سه نفر، پیرو مشی جمعی و در جهت نیل به اهداف مشترک، می‌تواند مقوم هر یک از عناوین اصطلاحی فوق باشد. بنابراین می‌توان این اجتماعات را مترادف «گروه» دانست.

در تقویت این دیدگاه، می‌توان به صدر ماده ۱۸۶ قانون سابق مجازات اسلامی استناد نمود که از عبارت «هر گروه یا جمعیت متشکل»^۱ صحبت کرده است. ماده ۴۹۸ این قانون نیز بعد از اشاره به دسته، جمعیت و شعبه جمعیت، فقط اشاره به حداقل افراد عضو نموده

۱- در تعریف جمعیت متشکل، یکی از اساتید محترم، چنین اظهار عقیده نموده اند: «منظور از جمعیت متشکل، تعدادی افراد (حداقل سه نفر) است که دارای تشکیلات، اساسنامه، مرام نامه، هیأت مدیره و نظایر آنها می‌باشد (میر محمد صادقی، حسین، حقوق کیفری اختصاصی، جلد سوم، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، ص ۵۴). به نظر نگارنده این قیود، در واقع اشاره به ساختار مجرمانه «سازمان یافته» دارند، زیرا مطابق مطالب مذکور، برای تحقق عنوان یک «گروه یا جمعیت» ولو متشکل، صرف گرد هم آمدن حداقل سه نفر، توافق در مورد اهداف و خط مشی اصولی اعضا ولو به نحو شفاهی یا ضمنی و در نهایت، تلاش موثر هر یک از اعضا در جهت پیشبرد اغراض گروه، کافی است.

بیش از دو نفر)؛ بدون اینکه هیچ‌گونه قید دیگری را برای صدق هر یک از آن عناوین، لازم بدانند.

اما نکته‌ای که در مقام تمایز بین مفاهیم «جمعیت» و «شعبه جمعیت» مذکور در ماده ۴۹۸ این قانون، پر واضح به نظر می‌رسد این است که «شعبه جمعیت»، در واقع واحدی کوچک‌تر از مجموعه متبوع خود می‌باشد؛ در واقع «شعبه جمعیت»، اخص از خود «جمعیت» است و به عبارت دیگر، اجتماعی است مرکب از حداقل سه نفر که به عنوان زیرمجموعه جمعیتی کلی‌تر، دست به اقدامات مجرمانه‌ای مثل برهم زدن امنیت کشور می‌زند؛ مثل اقدامات تروریستی جمعیت‌های وابسته به حزب توده در اوایل انقلاب.

در مطالعات محققان آمریکایی نیز اصطلاحات کنسرسیوم، کارت و گنگ مورد استفاده قرار می‌گیرد.

همچنین در قوانین جزایی برخی از ایالات این کشور، از اصطلاح «اجتماع و همکاری غیرقانونی»^۱ استفاده شده است.^۲

۲-۲- جبهه و ائتلاف^۳

از نقطه نظر جامعه‌شناسی، هرگاه گروه‌های صاحب قدرت، با امری مزمن، مخاطره‌انگیز و پرهزینه روبرو شوند، ضمن ائتلاف و ایجاد جبهه مشترک با سایر گروه‌ها، پیوندی را به وجود می‌آورند تا از این طریق منابع را در هم ادغام نموده و در نهایت بر آنچه نصیبشان می‌شود بیفزایند. ائتلاف گروه‌ها و حتی سازمان‌ها، موجب رشد و قدرت فزاینده آن‌ها می‌شود.^۴ این حالت ائتلاف، اشاره به همکاری موقتی تعدادی گروه، جمعیت، دسته، حزب و یا سازمان با یکدیگر دارد که منابع خود را ادغام نموده و چه بسا در آینده نیز این ائتلاف منتفی گردد؛ مثل ائتلاف برخی از گروه‌های توده‌ای و فدایی در قبل و اوایل انقلاب و یا

1-Illegal enterprise

2 -Deering's California Codes Annotated,2003

3 -Coalition

۱۳- مثل ائتلاف جدید التأسيس سازمان تروریستی القاعدة و شورشیان مسلح مخالف دولت سوریه، موسوم به جبهه النصره

ائتلاف گروه‌های تروریستی شورشیان فارک در کلمبیا و گروه‌ها و دسته‌های وابسته به کارتل‌های مواد مخدر (موسوم به ائتلاف سیاه).^۱

۳-۲- باندا^۲

اصلاح «باند» و باندبازی، یکی از واژه‌های پرکاربرد در ادبیات حقوقی و حتی سیاسی کشور است؛ واژه‌ای انگلیسی که در واقع مترادف واژه «گروپ»^۳ می‌باشد؛ با این تفاوت که در زبان انگلیسی، واژه «گروپ»، مفهومی عام داشته و در واقع دلالت بر هر نوع ساختار همکاری مشترک بین دو یا چند نفر دارد؛ صرف نظر از حوزه عملکرد آن. لکن واژه «باند»، در زبان و ادبیات انگلیسی، بیشتر برای گروه-های موسیقی کاربرد دارد.^۴ فلذا می‌توان اصطلاح «باند» را نوعی گروه (اخص از گروه) دانست؛ گروهی که افراد تشکیل‌دهنده آن، به‌نوعی دارای ارتباط پیوسته و نزدیک به یکدیگر می‌باشد. لکن این لفظ در عرف عامه و ادبیات تقنینی ایران، بیشتر در معنای گروه تبه‌کار^۵ استفاده می‌شود؛ یعنی گروه مجرمانه‌ای که از حیث مکانیسم فعالیت، به‌نوعی دارای وصف پیوستگی و ارتباطات لایه‌ای یا به عبارتی «باندبازی» می‌باشد. پس روشن شد که واژه «باند» نیز به‌نوعی مترادف لفظ «گروه» است و از حیث شکل ساختاری، تفاوت معناداری با ساختار گروهی ندارد؛ البته برخلاف لفظ «شبکه»^۶.

۴-۲- شبکه

از حیث تعداد افراد تشکیل‌دهنده «شبکه»، ظاهراً همان حضور حداقل سه نفر افراد در کنار یکدیگر کافی است. لکن ساختار ارتباط بین افراد تشکیل‌دهنده آن، دارای تفاوت اساسی با ساختارهای گروهی و باندا^۲ صرف می‌باشد. اشکال ذیل، این تمایز را به نحو بهتری نشان می‌دهند:

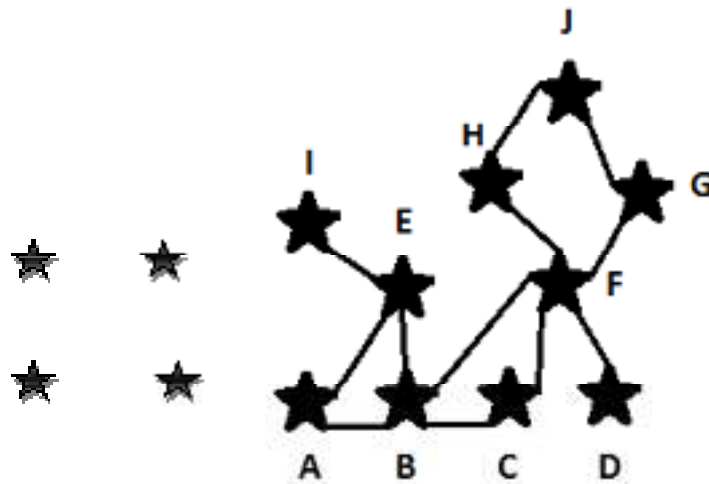
2-Band

3-Group

4-English, stackexchange.com/questions/21352

5-Gang

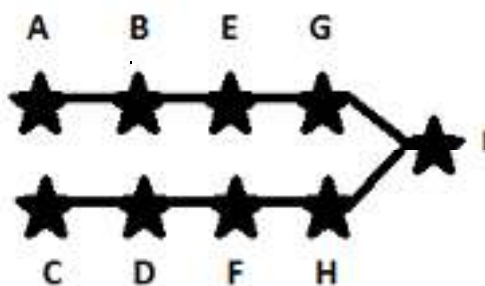
6-Network

نمودار شماره (۱)؛ نمونه‌ای از ساختار شبکه‌ای نمودار شماره (۲)؛ نمونه‌ای از ساختار باندی

همان‌طور که از اشکال فوق مشخص است، در ساختار شبکه‌ای، هر شخص با تعدادی از افراد دیگر، دارای ارتباط می‌باشد، البته نه با همه افراد؛ نمودار فوق نشان می‌دهد که به عنوان مثال، شخص A و I هرچند عضو یک شبکه‌اند لکن هیچ ارتباط مشخص و معناداری با یکدیگر ندارند. در حالی که در ساختارهای گروهی یا باندی، به طور معمول، تمام اعضا، دارای ارتباط مستقیم با هم‌کیشان خود می‌باشند.

نمودار زیر نمونه‌ای دیگر از ساختار شبکه‌ای است:

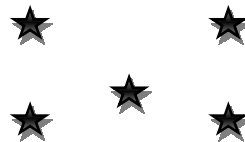
نمودار شماره (۳)؛ نمونه‌ای از ساختار شبکه‌ای

در این حالت نیز بین شخص A و I هیچ همکاری و تعامل مستقیمی وجود ندارد. در واقع در ساختارهای شبکه‌ای، چه بسا افرادی برای سال‌ها عضو یک شبکه‌ی اختلاس، ارتشاء و ایجاد فساد در دستگاه‌های اداری باشند، لکن هیچ‌گاه بین برخی از اعضای آن (فقط بعضی از افراد نه همه)، کوچک‌ترین تعاملی نیز وجود نداشته باشد. وضعیت شبکه‌های خوشه‌ای موسوم به «گلدکوئیست» نیز به همین منوال است.

از حیث مطالعه تطبیقی، مطابق قانون جزای ایالات متحده امریکا، افراد عضو جمعیت، مجرم محسوب می‌شوند؛ حتی اگر هویت سایر هم‌قطاران خود را ندانند.^۱

به طور خلاصه باید گفت در مطالعات جامعه‌شناسی، جهت تفکیک اجتماع شبکه‌ای از سایر اجتماعات رفتاری، از تکنیک تحلیل شبکه‌ای استفاده می‌شود.^۲ توضیح اینکه طبق «تکنیک تحلیل شبکه‌ای» یافته‌ها نشان‌دهنده این واقعیت‌اند که در ساختار شبکه‌ای، هر نقطه‌ای لزوماً قابل دسترسی از تمام نقاط دیگر نیست. برای مثال در فرض یک شبکه تولید و توزیع مواد مخدر، بعید است که افراد دون پایه و خرده‌پا که عهده‌دار امر توزیع مواد در سطح شهر هستند، دارای تعاملات معنادار و مستمر با رؤسا و دانه درشت‌های شبکه خود باشند. همین ویژگی، وجه تمایز شبکه و گروه است؛ زیرا به طور عادی، در اجتماعات گروهی، هر عضوی دارای ارتباط با افراد دیگر است.

نمودار شماره (۴)؛ نمونه‌ای از ساختار گروهی یا بانندی

1-sec 71.01 (a) 2. Added by Acts 1977.65 th leg.p 922.ch 346.sec 1.eff:june 10 1977.
Amended by Acts 1989.

۲-حاجیانی، ابراهیم، مقاله «تحلیل شبکه‌ای جرایم سازمان یافته»، ص ۲۱

تفاوت دیگر ساختار شبکه‌ای و ساختار گروهی، عبارت است از اینکه ساختارهای گروهی، معمولاً بسیط‌تر و ساده‌تر از ساختارهای شبکه‌ای می‌باشند. در واقع «گروه‌ها»، ساختارهایی محصورند؛ بدین معنا که افراد مشخص و محدودی در آن وجود دارند. در حالی که از حیث تئوریک، ساختار «شبکه‌ای» هیچ محدودیتی ندارد. به عنوان مثال، شبکه‌های مالی وابسته به گلدکوئیست، چه بسا دارای هزاران یا میلیون‌ها لایه شبکه‌ای و فرمان‌بری باشند. لکن در ساختارهای گروهی، معمولاً تعداد افراد، محدود است. علاوه بر اینکه در ساختار گروهی، به طور معمول ارتباط و همفکری متقابل بین یکایک اعضا وجود دارد؛ ولو با فرض ریاست و مرکزیت فردی خاص؛ ولی در هر حال همه اعضا، با یکدیگر در ارتباط‌اند؛ در حالی که در ساختارهای شبکه‌ای - مثل نمودارهای فوق - اغلب ارتباطات، به طور غیرمستقیم اعمال شده و چه بسا در بین سطوحی از اعضا، هیچ‌گونه ارتباط ملموسی وجود نداشته باشد.

با این وجود، عقیده بر این است که ظاهراً استفاده مقنن از لفظ «شبکه» در ماده ۴ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، ماده ۴۸ قانون تعزیرات حکومتی و تمام موارد دیگر، افاده حصر در مفهوم خاص «شبکه» که فوقاً ارائه شد را ندارد؛ چه اینکه سیاست کیفری، در واقع در جهت مقابله قاطع و مؤثر با نمودهایی از رفتارهای مجرمانه است که به صورت تکامل یافته و «قرن بیست و یکمی» ارتکاب می‌یابند. در واقع مقنن، ارتکاب هر یک از جرائم مشروحه در قوانین مربوطه را در صورتی که دارای ابعاد وسیع‌تر باشد (بای نحوکان) مدنظر داشته است. بنابراین از این حیث، خصوصیتی در تشکیل «شبکه» وجود ندارد. نتیجه اینکه ارتکاب هر یک از آن جرائم به نحو گروهی، بانندی و یا سازمان یافته نیز می‌تواند مشمول مقررات فوق‌الذکر باشند. البته این وضعیت چندان قابل دفاع نیست.

اما در ارتباط با پدیده «شبکه‌های مجرمانه»، مهم‌ترین مقرر قانونی که خودنمایی می‌نماید، بند «ز» الحاقی ۸۴/۱۰/۱۴ به ماده ۱ قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی کشور، مصوب آذر ۱۳۶۹، می‌باشد. این جرم‌انگاری، همگام با سیاست کیفری دولت در جهت برخورد قانونی با پدیده موسوم به گولد کوئیست که به‌ویژه در اوایل دهه ۸۰، منجر به کلاهبرداری‌های متعدد در سطح کشور شد، قابل توجه است. در این بند «تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری در بنگاه، مؤسسه، شرکت یا گروه به منظور کسب

در آمد ناشی از افزایش اعضاء به نحوی که اعضاء جدید جهت کسب منفعت، افراد دیگری را جذب نموده و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تداوم یابد» مورد جرم انگاری قرار گرفته است.^۱

این نوع ساختار شبکه‌ای، در واقع مصداق واقعی رفتار شبکه‌ای است.

در این اجتماعات، به خوبی مهم‌ترین ویژگی‌های ساختار شبکه‌ای قابل ملاحظه‌اند، یعنی: گستردگی نسبی ارتباطات، وجود لایه‌های متعدد ارتباطی و در عین حال، محدودیت‌های ارتباطی از حیث منفصل بودن افراد مافوق و مادون.^۲

البته توجه به ماده مزبور، نشان می‌دهد که صرف قبول عضویت در این گونه شبکه‌ها در صورتی که بدون هرگونه عضوگیری باشد، جرم شناخته نمی‌شود.

حال بعد از بررسی قالب‌های مجرمانه مرتبط با سطح رفتاری «گروهی»، نوبت به بررسی سطح سوم رفتار، یعنی رفتار سازمانی و یا «جرائم سازمان یافته» می‌رسد.

۵-۲- سازمان مجرمانه، جرائم سازمان یافته

در مطالعات جامعه‌شناسی، سطح «رفتار سازمانی»، پله‌ای بالاتر از سطح «رفتار گروهی» است. در واقع وجه اکمل قالب رفتاری انسان، لایه «رفتار سازمانی» است. در بُعد مطالعات جرم‌شناسی، این سطح رفتار، دارای مشخصه‌های بنیادین ذیل است:

۱) تعداد افراد حداقل سه نفر. از نظر ادوین ساترلند (جرم‌شناس آمریکایی و نخستین نظریه‌پرداز جرائم سازمان یافته)، یک سازمان تبهکار، متشکل از تعدادی افراد حداقل ۲ الی ۵ نفر (و حتی بیشتر از آن) می‌باشد. نکته‌ای که در این قسمت لازم به توضیح به نظر می‌رسد، مقایسه این رقم با تعداد واقعی افراد درگیر در سازمان‌های تبهکار شناخته شده و کلاسیک در سطح دنیاست. وضعیت مافیای ایتالیا از این حیث، جالب توجه است. با این توضیح که اگر مافیای سیسیل را شامل دسته‌های جزئی‌تر، یعنی کامورا^۳ و

۱- به موجب ماده ۲ همین قانون، ارتکاب هریک از این اعمال چنانچه به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام بوده، چنانچه در حد افساد فی الارض باشد مرتکب به اعدام و در غیر این صورت به حبس از پنج تا بیست سال محکوم می‌شود و در هر دو صورت، دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه اموالی که از طریق خلاف قانون به دست آمده باشد حکم خواهد داد. دادگاه می‌تواند علاوه بر جریمه مالی و حبس، مرتکب را به ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق در انتظار عمومی محکوم نماید.

کوزانوسترا^۱ بدانیم؛ آن گاه باید هریک از این دسته‌ها را متشکل از تعداد زیادی خانواده دانست؛ خانواده‌هایی که هریک، از نظر تعداد افراد، ممکن است مشتمل بر دویست نفر عضو و حتی بیشتر باشند.

در ادامه بحث از حداقل تعداد افراد، ماده ۲ کنوانسیون ملل متحد علیه جرائم سازمان یافته فراملی (موسوم به کنوانسیون پالمو) حضور حداقل دو نفر را برای تحقق عنوان «گروه مجرم سازمان یافته» لازم و کافی می‌داند.

از حیث مطالعه تطبیقی، مطابق «قانون کنترل جرائم سازمان یافته» ایالات متحده امریکا مصوب ۱۹۷۰، جرم سازمان یافته عبارت است از اعمال غیرقانونی که در سطح بالایی از سازمان یافتگی^۳ و روابط منظم و منسجم^۴، ارتکاب می‌یابند؛ هرچند که مطابق بند ۱۱ از فصل ۷۱ قانون مجازات این کشور، اعضای تشکیل دهنده سازمان مجرمانه، حداقل سه نفر یا بیشتر می‌باشند^۵. به نظر می‌رسد این اقدام که همگام با اتخاذ سیاست مبتنی بر سخت‌گیری حداکثری نسبت به «جرائم دسته‌جمعی» است، می‌تواند یکی از دلایل کاربرد عبارت «گروه نسبتاً منسجم» در تبصره ۱ ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی باشد که البته شرح آن، مربوط به صفحات آتی خواهد بود.

۲) موقعیت و جایگاه افراد، مشخص است؛ در واقع در سازمان تبهکار، اصل سلسله‌مراتب^۶، حاکم است؛ برخلاف ساختارهای مجرمانه گروهی. وجود همین جایگاه‌های مشخص شده، مورد توجه مقنن آمریکایی قرار گرفته است؛ مطابق بند ۳ از قسمت اول از فصل ۷۱ قانون جزای این کشور، نقش هریک از افراد دخیل در سازمان تبهکار، می‌تواند حسب مورد کلیدی یا دون پایه بوده و همچنین امکان ارتقا و یا تنزل سازمانی افراد، متصور است.

1-Cosanostra

۳- ساختار مافیا از نظام خاصی تبعیت می‌کند. در واقع هر دسته‌ی زیر مجموعه‌ی عنوان مافیا، از ترکیب خانواده‌ها تشکیل می‌شود. مراد از خانواده وجود یک گروه خاص متشکل از تعدادی افراد است نه خانواده به معنای اصطلاحی و رایج آن.

3-highly organized

4-disciplined association

5-sec 71.01 (a). Added by Acts 1977.65 th leg.p 922.ch 346.sec 1.eff.june 10,1977. Amended by Acts 1989

6-hierarchy

۳) وجود تقسیم کار بین گروه‌ها و تیم‌های کاری زیر مجموع. این تقسیم کار مبتنی بر «اصل تخصص» است.^۱ علاوه بر اینکه این خصیصه، مؤید یک نتیجه مهم خواهد بود و آن اینکه از دیدگاه اصولی، یک سازمان، متشکل از گروه‌ها و یا در واقع تیم‌های کاری متعدد (نه لزوماً تعداد زیاد) می‌باشد. به قول آندره بوسار، جرم سازمان‌یافته، منسجم‌ترین ساختار باندهای مجرمانه است که در حال همکاری با یکدیگرند.^۲

۴) اقدامات مجرمانه به نحو کاملاً نظام مند و برنامه‌ریزی شده صورت می‌گیرند. در واقع از نگاه حقوق کیفری، جرائم سازمان‌یافته یک ویژگی فوق برجسته دارند و آن شیوه انجام به طور برنامه‌ریزی شده یا سیستماتیک است. این نکته، نشان می‌دهد که جرائم سازمان‌یافته در مقایسه با دیگر جرائم، دسته جدیدی نبوده و در روی دیگر سکه، هر بزه عمدی را می‌توان به طور سازمان‌یافته انجام داد. با همین دیدگاه، نباید همیشه انتظار ارتکاب جرائم سنگین، توسط این سازمان‌ها را داشت، بلکه در بسیاری از موارد، شاهد اشتغال سازمان‌های مجرمانه به جرائم ظاهراً کم اهمیت تر مثل جیب‌بری، کلاهبرداری‌های خیابانی، تکدی‌گری و موارد مشابه می‌باشیم؛ به عنوان مثال، گروهی از تشکیل دهندگان سازمان عریض و طویل یاکوزا که موسوم به یاکوزاهای منفرد می‌باشند، عمدتاً از این طریق امرار معاش می‌کنند. همچنین در حقوق آمریکا، عضویت در جمعیت‌های خیابانی گانگستری، جزء موارد اجتماعات مجرمانه سازمان‌یافته تلقی و جرم‌انگاری شده است.^۳ ناگفته نماند که شبکه‌های مرتبط با تکدی‌گری و مظاهر گوناگون آن مثل کلاشی و دست‌فروشی‌های خیابانی... امروزه تبدیل به یکی از عیان‌ترین جلوه‌های پدیده بزهکاری سازمان‌یافته در سطح شهرهای بزرگ کشور شده است.

به هر حال اصطلاح «جرم سازمان‌یافته» اشاره به اعمال مجرمانه‌ی ارتكابی توسط گروه‌هایی دارد که به شکلی منسجم و متشکل، گرد هم آمده‌اند و معمولاً قصد آن دارند که از اعمال خود فواید مالی کسب کنند. با همین دیدگاه بود که مهم‌ترین قانون فدرال دولت ایالات متحده آمریکا در خصوص جرائم سازمان‌یافته، موسوم به قانون ریکو به تصویب رسید. مطابق این قانون که در اواسط دهه شصت میلادی به تصویب رسید،

سازمان‌های فاسدی که از طریق قاچاق و فعالیت‌های نامشروع، کسب درآمد می‌کنند، مشمول این قانون می‌باشند. این قانون توسط کنگره و در سال ۱۹۷۰ به عنوان یکی از فصول اصلی قانون مجازات این کشور^۱، مورد تصویب فدرال قرار گرفت. در واقع نخستین مشخصه‌ی جرم سازمان‌یافته، توافق مجرمان متعدد بر اقدامی مجرمانه، در جهت کسب منافع مادی، همراه با برنامه‌ریزی قبلی می‌باشد. در این گونه جرائم، اقدام مجرمانه، مستلزم نوعی سبق تصمیم و وجود تشکیلات منسجم است. از این رو همراهی اتفاقی و تصادفی افراد متعدد در ارتکاب جرمی واحد، از شمول جرائم سازمان‌یافته خارج است. لزوم این توافق و تبانی قبلی، توسط اداره تحقیقات فدرال امریکا نیز، مورد تأکید قرار گرفته است.

این تحلیل از مفهوم تشکیلات و سازمان را دکترین نیز به تفصیل بیان نموده است. برخی اساتید فرانسه، در این مورد می‌نویسند: «از واژه‌ی باند، همواره این معنا استنباط می‌شود که باید بین افراد گرد هم آمده نوعی تشکیلات وجود داشته باشد. زیرا وجود یک ساختار با سلسله‌مراتب و منضبط، به گروه قدرت و تداوم می‌بخشد». استاد ویتو در مورد اجتماع تبهکاران، توافق را همفکری و اتفاق اراده‌ی مصمم به منظور ورود به عمل به صورت مشترک و تفاهم برای انجام عملی در آینده، تعریف کرده است. از دیگر سو، آقای «ریمون گسن» می‌نویسد: «منظور از جرم سازمان‌یافته جرمی است که تدارک و ارتکاب آن با یک سازمان روشمند مشخص می‌شود و غالباً وسایل معاش مباشران را فراهم می‌کند»^۲؛ بنابراین به نظر می‌رسد که جمع ساده‌ی اندیشه‌ها، روحیات، افکار یا اهداف بین مرتکبان یک جرم کافی نیست تا وصف سازمان‌یافته به آن ببخشد. بلکه اراده مصمم معطوف به عمل، به صورت مشترک که چند نفر راجع به آن، مطالعه، همفکری و اتفاق نظر قبلی داشته باشند و داشتن طرح و نقشه معینی به منظور ارتکاب (تحقق) یا شروع به ارتکاب جرم، لازم است. با این حال در حقوق جزایی کشورها، این سطح سازمان‌یافتگی، لازم دانسته نشده است؛ به عنوان مثال در قانون جزای جدید فرانسه، در ماده‌ی ۷ - ۱۳۲، گروه سازمان‌یافته به هر گروه متشکل و یا هر توافقی به منظور تدارک یک یا چند جرم که چند عمل مادی شاخص آن تدارک دیده شده باشد، تعریف شده است. همچنین

1-Public law 91-452

۳- معظمی، شهلا، جرایم سازمان یافته فرا ملی، ص ۱۶

مستفاد از فصل ۷۱ از قانون مجازات ایالات متحده امریکا، وجود آن سطح سازمان‌یافتگی لازم ضروری نیست. قید «نسبتاً منسجم» در تبصره ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی نیز از این منظر جالب توجه است.

منابع

- ارجمندزاده، لیلا؛ صدیقی، زیبا (۱۳۹۳). ارتباط و وضعیت سلامت روان و رضایت زناشویی زنان متأهل شهرستانی و تهرانی. اولین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روان‌شناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران.
- حاجیانی، ابراهیم، مقاله «تحلیل شبکه ای جرایم سازمان یافته»، نشر جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۸۸، ص ۳۱
- بوسار، آندره، بزهکاری بین المللی، ترجمه نگار رخشانی، انتشارات گنج دانش، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۵، ص ۱۰۸
- کارتل های مواد مخدر از این شورشیان مسلح جهت حفاظت از مزارع کشت کوکا استفاده می کنند؛ (نقل از: ماکارنکو، تامارا، مقاله «تروریسم و جنایات سازمان یافته در سطح جهانی»، نشر جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۸، ص ۱۷۳
- معظمی، شهلا، جرایم سازمان یافته فرا ملی، ص ۶۰
-
- Jones and Bartlett Learning, An Introduction to organized crime.p.2
www.samples.jbpub.com/9781449648046/22572_CH01_V1.pdf
- The Racketeering Influenced and Corrupt Organization (RICO) Codified of 1961
- Jones and Bartlett Learning,,An introduction to organized crime.p
www.samples.jbpub.com/9781449648046/22572_CH01_V1.pdf.
-
- Jones and Bartlett Learning, An Introduction to organized crime.p.2
- www.samples.jbpub.com/9781449648046/22572_CH01_V1.pdf
- 1 -**Consortium** has been defined as The Union of Fortunes, or the joining of several persons as parties to one action, (**Blacks law dictionary,1983**)

- 1 -**Cartel** is a Combination of producers to control, monopolize, and restrict competition of the sale and price of a particular product or service, (**Blacks law dictionary,1983**)
- 1-**Gang** is a company of pesons who act in concert for criminal purposes, (**Blacks law dictionary,1983**)
- - Jones and Bartlett Learning,,An introduction to organized crime.p.3
- www.samples.ibpub.com/9781449648046/22572_CH01_V1.pdf
-